

Универзитет у Београду
Факултет политичких наука
Јове Илића 165, 11 000 Београд
Наставно-научно веће

Наставно-научно веће Факултета политичких наука Универзитета у Београду, на седници одржаној 28. 11. 2019. године формирало је Комисију за преглед и оцену докторске дисертације Марте С. Митровић под називом *Улога државе и интернет интермедијатора у заштити права интернет корисника*. Комисија у саставу проф. др Сњежана Миливојевић, редовна професорка Факултета политичких наука у Београду, доц. др Јелена Клеут, доценткиња Филозофског факултета у Новом Саду и доц. др Ана Милојевић, доценткиња Факултета политичких наука у Београду (менторка), након читања дисертације подноси следећи

ИЗВЕШТАЈ О ПРЕГЛЕДУ И ОЦЕНИ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

I

Основни подаци о кандидаткињи и дисертацији

1. Основни подаци о кандидаткињи: биографија. Марта С. Митровић је рођена 1989. године у Лесковцу, где је завршила Медицинску школу. Дипломирала је 2012. године на Филозофском факултету Универзитета у Нишу, на смеру Новинарство. Мастер студије Новинарства завршила је 2013. године, на истом факултету, одбравивши мастер рад *Маргинализација белетристичких жанрова у српској дневној штампи*. Докторске студије културе и медија уписала је 2013/14. године. Академске 2013/14. године радила је као сарадник у настави на Филозофском факултету у Нишу, смер Комуникологија и новинарство. На истом факултету од 2014/15. године ради као асистент.

Током седмогодишњег рада на Филозофском факултету у Нишу учествовала је у националном пројекту *Одрживост идентитета Срба и националних мањина у пограничним општинама источне и југоисточне Србије*, као и у два пројекта Филозофског факултета: *Локални медији нишавског округа у дигиталном добу* и *Млади и медијски изазови*. Учествовала је у научним конференцијама. Објавила је десетине радова.

2. Основни подаци о кандидаткињи: изабрана библиографија.

- Vulić Tatjana, Mitrović Marta, (2015). „Smart Phone Apps as a Source of Information for students“, *Rethinking education by leveraging the eLearning pillar of the Digital Agenda for Europe*, Vol. 1: pp. 320-326;

- Vulić Tatjana, Mitrović Marta, (2018), „Na marginama medijske agende: (Ne)privilegovana mesta kulture“, *Kultura – časopis za teoriju i sociologiju kulture i kulturnu politiku*, str. 291-301.
- Vujović Marija, Mitrović Marta, Obradović Neven. (2018). “Women and Olympic Games: Media Coverage”, *Teme*, No. 4: pp. 1113-1137;
- Vulić Tatjana, Mitrović Marta, (2016). „Virtuelne zajednice: označavanje značenja u onlajn prostoru“, *Kultura polisa*, godina XIII, broj 31: str. 559-573. *Kultura – Polis*;
- Mitrović Marta, Obradović Neven. (2014). „(Mis)use of anonymous sources in the tabloids in Serbia: Comparative analysis of content of serbian tabloids Blic and Kurir“. *Facta universitatis – Series Philosophy, Sociology, Psychology and History*. Vol. 13, No 3: pp. 147 – 158. University of Niš, Niš.
- Obradović Neven, Mitrović Marta, (2019). „Civic Engagement and Internet“. *Balkan Social Science Review*, Vol 14 No 14, pp. 225-241.
- Mitrović Marta, Vulić Tatjana. (2018). „Art Through the Prism of *Cultural News* Program“. *Facta Universitatis: Visual Arts and Music*. Vol. 4, No 1, pp. 11-16.
- Mitrović Marta, Vulić Tatjana, (2019). “Nisville in the Media”. *Facta Universitatis: Visual Arts and Music*, Vol. 5, No 2, pp. 153-162.
- Mitrović Marta, Vujović Marija, (2017), “Intercultural non-verbal Communication from the Perspective of Serbian Communications Students”, *Balkan Social Science Review*, [S.l.], v. 10, n. 10, pp. 115-131
- Vulić Tatjana, Mitrović Marta, (2018). „Društvene mreže kao polje promocije ličnosti i stavovapredsedničkih kandidata u izbornoj kampanji u Srbiji 2017. godine – od lajka do glasa“, u: Kulić Mišo, Letić Marija, *Nauka i stvarnost*, Filozofski fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu, str. 351-363.
- Mitrović Marta, Milovanović Ivana. (2014), „Putopis u vrtlogu potrošačkog konuzumerizma: od novinarsko-publicističkog žanra do reklamnog sadržaja“, U: *Nauka i savremeni univerzitet 3*. Filozofski fakultet, Niš, str. 538-549.
- Vujović Marija, Obradović Neven, Mitrović Marta, (2014), „Marginalizacija žena u štampi“, U: Biljana Mišić-Ilić i Vesna Lopičić, *Zbornik radova Jezik, književnost, marginalizacija – jezička istraživanja*, Filozofski fakultet u Nišu, str: 107-118.
- Obradović Neven, Mitrović Marta, Milovanović Ivana, (2014), „Medijska promocija nacionalnih stereotipa u dnevnoj štampi Srbije, Bosne i Hercegovine i Hrvatske“, U: *Zborniku radova Uloga medija u normalizaciji odnosa na Zapadnom Balkanu*, Filozofski fakultet u Novom Sadu, Odsek za medijske studije, Univerzitet u Novom Sadu. Centar za istraživanje religije, politike i društva, Novi Sad, str. 327-342.
- Vulić Tatjana, Mitrović Marta, (2019). “Putopis: Od prvog turističkog *itenary* do marginalizovanog novinarskog žanra u štampi“, U: *Medijski dijalozi, časopis za istraživanje medija i društva*, godina XII, broj 34, str. 247-260.

- Vulić Tatjana, Mitrović Marta, (2017), “Tabloidizacija štampe u Srbiji kao posledica globalizacije”, U: Šuvaković, U. i Marković – Savić, O., Međunarodni tematski zbornik sa skupa: *Globalizacija i glokalizacija*, Filozofski fakultet Univerziteta u Prištini, Kosovska Mitrovica; Srpsko sociološko društvo i Institut za političke studije, Beograd, str: 162-177.
- Vujović Marija, Mitrović Marta, (2017). “Vizuelizacija savremenih medija”, U: *Nauka i stvarnost*. Knjiga 11, tom 2. str: 295-309.
- Vulić Tatjana, Mitrović Marta, (2018), „Muzička emisija 'Šljivik' u funkciji promocije i očuvanja kulturne baštine“, U: Vukić Maja, *Muzika u kulturi Srba i Bugara*, str. 171-181.

3. Основни подаци о дисертацији. Веће научних области правно-економских наука Универзитета у Београду на седници одржаној 15. септембра 2017. године дало је сагласност на предлог теме докторске дисертације под називом *Улога државе и интернет интермедијатора у заштити права интернет корисника (број 1108)*. Наставно-научно веће Факултета политичких наука Универзитета у Београду формирало је Комисију за преглед и оцену дисертације на седници одржаној 28. 11. 2019. године.

Докторска дисертација Марте Митровић је у формалном и садржинском смислу усклађена са правилима Универзитета у Београду и Факултета политичких наука. Дисертација има укупно 295 страница, 38 табела, 4 илустрације, 22 графикана, 4 прилога и 381 библиографску јединицу, резиме на српском и енглеском језику, податке о комисији и биографију кандидаткиње. Штампана је на А4 формату, фонт је *Times New Roman* 12, проред 1 ред, а маргине 20 мм.

Дисертација је структурисана у седам целина. Након увода, представљен је теоријско-методолошки оквир. Теоријска и истраживачка грађа изнете су у четири поглавља. Након закључка налази се списак домаће и стране литературе: монографије, научни и стручни радови, релевантни извештаји и статистички подаци о управљању интернетом, односно о регулацији и саморегулацији, интернет корисницима, различитим националним политикама управљања интернетом. На крају су дати и прилози који олакшавају праћење рада.

Сходно Правилнику о академској честитости Универзитета у Београду, Факултета политичких наука рад је прошао проверу оригиналности у програму *iThenticate* о чему је менторка поднела одговарајући Извештај.

II

Предмет и циљ дисертације

Предмет дисертације *Улога државе и интернет интермедијатора у заштити права интернет корисника* јесте поштовање права на слободно изражавање и права на

приватност интернет корисника; ова два права анализирана су из угла регулације (улога државе) и саморегулације (улога интернет интермедијатора), као и кроз индивидуалну одговорност корисника.

Овако постављен предмет захтевао је анализу на неколико нивоа. На првом нивоу, анализирана је улога државе у заштити права интернет корисника. Улога државе у глобализованом информационо-комуникационом систему је проблематизована (Perritt, 1998; Post, 1998; Drezner, 2004), односно, оспорава се национална јурисдикција када је реч о управљању активностима на интернету, те истиче немогућност регулације интернет простора. Представљањем хронолошког развоја регулације интернета (Palfrey, 2010), у раду је најпре приказано да интернет простор не успева да остане у потпуности национално неутралан, и да националне политике управљања интернетом постају све интензивније. Разбијен је мит о неконтролисаном интернету (Goldsmith & Wu, 2006). Такође, истакнута је и значајна улога наднационалних механизма управљања интернет простором, нарочито када је реч о заштити људских права (Wolfgang & Minna, 2005).

Други ниво анализе обухвата приватне актере – интернет интермедијаторе. Конкретно, анализирани су улоге компанија Гугл и Фејсбук, те њихов однос према предмету истраживања – поштовању права на слободно изражавање и приватност корисника. Значајна улога интернет интермедијатора у управљању интернетом изазива интензивне дебате о њиховој одговорности (Introna & Nissenbaum, 2000; (Goodman & Powles, 2016; Miller, 2014; Carlson, 2007; Grimmelmann, 2007; van Eijk, 2006; Griffith, 2017; Helberger & Trilling, 2016; Gottfried & Shearer, 2016; DeNardis & Hackl, 2015; Mueller, 2015; Napoli, 2015; Obar & Wildman, 2015). Иако најчешће перцепиране као вредносно неутралне технолошке компаније, њихова улога у дисеминацији информација и креирању информацијског окружења на интернету, готово увек је обликована културним, друштвеним и политичким процесима. Сходно томе, при анализи њихове улоге у заштити права интернет корисника, не би требало изгубити из вида њихову комерцијалну природу, али ни политичку и друштвену позадину.

Трећи ниво анализе односи се на ставове интернет корисника о заштити права на слободно изражавање и приватност. Многобројни аутори бавили су овом и сличним темама (Govani & Pashley, 2005; Gross & Acquisti, 2005; Acquisti & Gross, 2006; et al., 2010; Liu et al., 2011; Beresford et al., 2012; Pitkänen & Tuunainen, 2012; Morando et al., 2014; Goggin et al., 2017; Olmstead & Smith, 2017a; Olmstead & Smith, 2017b). Сумирано, скоро сви аутори дошли су до сличних закључака – интернет корисници не осећају се безбедно у онлајн-простору. Интернет корисници у Србији, као испитаници у овом делу анализе, исказивали су свој став о држави, приватним актерима, али је тестирана и њихова одговорност према приватности и слободном изражавању на интернету.

Четврти ниво анализе подразумева поређење различитих националних политика када је о управљању интернетом реч, и уже када је реч о заштити права на приватност и слободно изражавање корисника. Анализом либералног модела Сједињених Америчких

Држава (Hallin & Mancini, 2004; Wagner, 2016; Freedom House, 2018), демократско-корпоративног модела Немачке (Hallin & Mancini, 2004; Wagner, 2014; 2016; Freedom House, 2018), медитеранског модела Француске (Hallin & Mancini, 2004; Kar-Gupta & Rosemain, 2017; Scott, 2016; Freedom House, 2018) и постсоцијалистичког модела Русије (Vartanova, 2012; Nocetti, 2015; Freedom House, 2018) изведене су интервенишуће варијабле, на основу којих је извршена класификација модела државног управљања интернетом.

Циљ ове дисертације био је да се анализом улоге три наведена актера испита ниво заштите права интернет корисника, те да се укаже на значај изградње комуникационе политике којом би се гарантовало поштовање права на приватност и слободно изражавање на интернету. С обзиром да су истраживања ове области у Србији тек у повоју, циљ је био и да се, анализом регулаторног оквира Србије и испитивањем интернет корисника из Србије, скрене пажња на значајно истраживачко поље и позове на будућа истраживања. Компарацијом различитих пракси управљања интернетом и односа према наведеним правима, циљ је био и да се укаже на негативне и позитивне праксе других земаља, као и да се класификују могући модели државног управљања интернетом.

Овако комплексно постављени циљеви, резултирали су дефинисањем идеал-типског модела управљања интернетом – модел циркуларне одговорности управљања интернетом, који има два типа. Модел обухвата сва три анализирана актера: државу, приватне актере и интернет кориснике, док је централни концепт одговорности. Понуђена су укупно три модела управљања интернетом, у зависности од тога који актер је доминантан. Такође, дефинисани су и класификовани дисбаланси идеал-типског модела.

У складу са наведеним постављена су следећа истраживачка питања:

- ***Истраживачко питање 1:*** На који начин је у Србији регулисана заштита права на приватност и слободу изражавања интернет корисника?
- ***Истраживачко питање 2:*** Да ли је саморегулаторна политика интернет интермедијатора у делу који се тиче поштовања права на приватност и слободу изражавања у складу са интересима корисника?
- ***Истраживачко питање 3:*** Какав је став интернет корисника у Србији о заштити њихових права у онлајн простору?

III

Хипотезе

Докторским истраживањем Марте Митровић тестирано је пет општих и шест посебних хипотеза. Број хипотеза резултат је сложености истраживачког подухвата, који подразумева анализу три актера: *државу, интернет интермедијаторе и интернет кориснике*.

Првом хипотезом испитиван је однос Републике Србије према заштити права на приватност и слободно изражавање интернет корисника:

Х 1: *Регулаторни оквир Србије, у делу који се тиче слободе изражавања и права на приватност на интернету, није у потпуности посвећен заштити грађана/корисника, већ једним делом иде у прилог интермедијатора и саме државе, нарушавајући права корисника.*

Друга хипотеза тестира однос интернет интермедијатора према заштити права корисника:

Х 2: *Саморегулаторна политика интернет интермедијатора не гарантује апсолутну заштиту права на приватност и слободно изражавање корисницима.*

Трећа хипотеза односи се на ставове интернет корисника о заштити њихових података на интернету:

Х 3: *Интернет корисници у Србији осећају се несигурно приликом дељења личних података на интернету.*

Из треће хипотезе произлазе две посебне хипотезе, које се тичу односа према механизмима државе и приватних актера за заштиту приватности:

Х3 а. *Интернет корисници у Србији сматрају да њихову приватност угрожава држава.*

Х3 б. *Интернет корисници у Србији сматрају да њихову приватност угрожавају приватни актери (Гугл и Фејсбук).*

Четвртом хипотезом, и двома помоћним хипотезама, тестиран је став интернет корисника о начину на који се држава и приватни актери односе према њиховом праву на слободно изражавање на интернету:

Х 4: *Интернет корисници у Србији не верују у одговорност интернет интермедијатора и правне могућности државе, када је реч о заштити њиховог права на слободно изражавање у онлајн-простору.*

Х4 а. *Интернет корисници у Србији сматрају да њихову слободу изражавања угрожава држава.*

- **Х4 б.** *Интернет корисници у Србији сматрају да њихову слободу изражавања угрожавају приватни актери (Гугл и Фејсбук).*

Пета и из ње изведене две посебне хипотезе, односи се на индивидуалну одговорност интернет корисника:

X 5: Интернет корисници у Србији не исказују висок степен индивидуалне одговорности када је реч о заштити њихових права на интернету.

X5 а: Интернет корисници у Србији не чине довољно да заштите своју приватност, иако су свесни ризика од злоупотребе личних података.

X5 б: Интернет корисници у Србији нису у довољној мери упознати са Условима коришћења компанија чије услуге користе.

Ослањајући се на релевантну литературу, кандидаткиња је, комбиновањем квантитативних и квалитативних истраживачких метода, спровела истраживање. Улога државе, као једног од централних актера, анализирана је кроз студију случаја Србије. Квалитативном анализом регулаторног оквира Републике Србије, у делу који се тиче слободе изражавања и права на приватност и анализом релевантних извештаја, ослањајући се и на примере из праксе, потврђена је прва хипотеза. Улога приватних актера – интернет интермедијатора, истраживана је анализом саморегулаторног оквира, односно услова коришћења и политика приватности Гугла и Фејсбука, у контексту европске регулативе. За испитивање ставова интернет корисника коришћена је квантитативна метода – веб-анкета. Анкетирањем 783 интернет корисника у Србији, те статистичком обрадом резултата, потврђене су све хипотезе тестиране у овом делу рада. Компаративном методом, поређене су различите националне политике управљања интернетом, што је резултирало класификацијом модела државног управљања интернетом.

Најзначајнији општи закључци изведени након анализе свих актера су следећи: Иако је њена улога измењена, држава задржава значајну моћ при управљању информационо-комуникационим системом, нарочито својим интернет простором. Интернет интермедијатори постају све значајнији актери у новом комуникационом окружењу, па би са повећаним утицајем требало сразмерно да повећају и своју одговорност. Интернет корисници су свесни ризика при коришћењу интернет услуга, неповерљиви су према држави и приватним актерима, али ни сами не чине довољно да се заштите доступним механизмима.

Специфични закључци прате тестиране хипотезе и односе се на конкретне анализе спроведене у докторској дисертацији. Први закључак произлази из потврђене прве хипотезе и сугерише да држава Србија није у довољној мери посвећена заштити права интернет корисника. Негативне праксе које су приказане у овом делу рада, а које су биле пресудне за потврђивање прве хипотезе и изношење закључка јесу: искључивање цивилног сектора и стручне јавности из расправа о стратегијама и законима у овој области, игнорисање препорука ЕУ, хакерски напади на онлајн медији који критички извештавају о Влади, одуговлачење судских спорова или нереаговање тужилаштва на случајеве масовних кршења права грађана, као и неовлашћени надзор интернет корисника у Србији.

Други закључак овог истраживања односи се на улогу приватних актера, анализирану на примеру интернет интермедијатора – Гугла и Фејсбука. Иако се у раду не инсистира на изједначавању ових актера са медијима у традиционалном смислу, њихова улога и значај у глобализованом информационо-комуникационом систему су доминантни (Moore, 2017; Goodman & Powles, 2016). Због њихове моћи у управљању информацијским исуством корисника, као и због могућности „алгоритамског управљања јавним интересом“ (Napoli, 2015: 757), ови актери би требало да послују одговорно, у складу са, пре свега, интересима корисника. Сходно томе, заштита права њихових корисника требало би да буде неупитна. Истраживање је показало да услови коришћења и политике приватности ниједне од две компаније нису у потпуности одговориле на стандарде ЕУ у овој области. Изостанак афирмативног пристајка на услове коришћења (због нефер избора, техничког језика и обимности политика), нетранспарентност у погледу дељења података корисника са трећим лицима, нетранспарентно чување и брисање личних података, управљање/манипулисање резултатима претраге и понуде информација, налази су до којих је кандидаткиња дошла након анализе, и у складу са тим потврдила и другу хипотезу.

Трећим закључком се наводи да интернет корисници у Србији немају поверење ни у државу ни у приватне актере, када је реч о заштити права на слободно изражавање и приватност на интернету. Најзначајнији налази до којих се дошло статистичком анализом одговора испитаника/интернет корисника сугеришу да интернет корисници у Србији сматрају да Влада Србије нарушава њихово право на слободно изражавање и приватност, те да врши неовлашћен надзор над њиховим активностима; такође, корисници се већински не осећају сигурно када деле своје податке, као ни када критикују активности Владе на интернету. Корисници немају поверење у приватне актере да ће на одговоран начин поступати са њиховим подацима, али се ипак у већем броју одлучују да личне податке повере приватним актерима, него својој држави.

Четврти закључак односи се на индивидуалну одговорност интернет корисника, такође испитивану веб-анкетирањем. Интернет корисници у Србији не исказују висок степен личне одговорности при коришћењу услуга Гугла и Фејсбука. Четвртина испитаника није променила индивидуална подешавања приватности, трећина тврди да је прочитала услове коришћења, али половина њих није дала тачне одговоре на контролна питања. Свега 8,9% оних који тврде да су прочитали услове коришћења зна да ове компаније деле њихове личне податке са трећим лицима.

Општи закључак јесте да је неопходна кооперација сва три актера и синергија националног, комерцијалног и јавног интереса, како би се осигурао безбеднији интернет простор, а самим тим и поштовање права интернет корисника.

Кратак опис садржаја дисертације

Дисертација *Улога државе и интернет интермедијатора у заштити права интернет корисника* има седам целина према следећем садржају:

1. Увод	1
1.1. Формулација истраживачког проблема	1
1.2. Значај и оправданост истраживања	4
2. Теоријско-методолошки оквир истраживања	5
2.1. Теоријски оквир	5
2.2. Истраживачке методе	10
2.3. Предмет и циљ истраживања	12
2.4. Истраживачка рџпитања и хипотезе	13
3. Регулаторни изазови и улога државе у глобализованом информационо-комуникационом систему	15
3.1. Регулација традиционалних медија и јавни интерес	16
3.2. Изазови регулисања интернет простора	24
3.2.1. Прва фаза регулације интернета – <i>Отворени интернет</i>	25
3.2.2. Друга фаза регулације интернет – <i>Пристап одбијен</i>	27
3.2.3. Трећа фаза регулације интернета – <i>Контролисани пристап</i>	29
3.2.4. Четврта фаза регулације интернет – <i>Освајање пристапа</i>	31
3.2.5. Борба за нет неутралност	32
3.3. Промењена улога државе у глобализованом информационо-комуникационом систему	34
3.3.1. Држава из угла реалиста и либарала	35
3.3.2. Међународна сарадња – умрежено деловање	37
3.3.3. Модели управљања протока информација	39
3.4. Улога државе у заштити људских права у новом информационом окружењу	42
3.4.1. Дефинисање људских права	43
3.4.2. Институционални нивои заштите људских права	44
3.4.3. Интернет и људска права	47
3.4.4. Слобода изражавања на интернету	48
3.4.5. Право на приватност на интернету – Велики подаци (<i>Big Data</i>)	51

3.5. Регулисање права на слободно изражавање и права на приватност (заштита података) на интернету у Србији	55
3.5.1. Регулисање права на слободно изражавање на интернету у Србији	56
3.5.2. Регулисање права на приватност на интернету у Србији: Стари Закон о заштити података о личности	62
3.5.3. Регулисање права на приватност на интернету у Србији: Нови Закон о заштити података о личности.....	66
4. Политике одговорности интернет интермедијатора	70
4.1. Нови актери у глобализованом информационо-комуникационом систему	71
4.1.1. Претраживачи	72
4.1.2. Друштвене мреже	75
4.2. Улоге и значај интернет интермедијатора	76
4.2.1. Интернет интермедијатори: Актери налик медијским актерима	79
4.3. Између комерцијалног и јавног интереса	87
4.4. Саморегулаторна политика интернет интермедијатора	91
4.4.1. <i>Услови коришћења</i> као саморегулаторни инструмент	96
4.5. Политике Гугла и Фејсбука у контексту европске регулативе	97
4.5.1. Саморегулаторна политика Гугла	99
4.5.2. Саморегулаторна политика Фејсбука	109
4.6. Редефинисање одговорности интернет интермедијатора	130
5. Перспектива интернет корисника	134
5.1. Сигурна „мрежа” или разлог за забринутост: претходна истраживања	135
5.2. Из угла интернет корисника у Србији	140
5.2.1. Веб-анкета	141
5.3. Резултати истраживања: демографски подаци	145
5.3.1. Резултати истраживања: Однос према слободи изражавања и приватности на интернету	149
5.3.2. Резултати истраживања: Однос интернет корисника у Србији према држави	153
5.3.3. Резултати истраживања: Однос интернет корисника у Србији према приватним актерима	162
5.3.4. Резултати истраживања: индивидуална одговорност корисника	175
5.3.5. Резултати истраживања: утицај варијабли	182
6. Управљање интернетом: компаративна перспектива	186

6.1. Либерални модел: Сједињење Америчке Државе	187
6.2. Европске земље развијене демократије – демократско корпоративни модел: Немачка	194
6.3. Европске земље развијене демократије – медитерански модел: Француска	201
6.4. Постсовјетске земље: Русија	206
6.5. Модели државног управљања интернет простором	212
6.6. Ка новом моделу управљања интернетом	222
7. Закључак	231
Литература	239
Интернет извори	250
Листа графика у раду	271
Листа табела у раду	272
Листа слика у раду	274
Биографија	275
Прилози	276
Прилог 1 - Упитник	276
Прилог 2 – Изјава о ауторству	280
Прилог 3 – Прилог о истовестности штампане и електронске верзије докторског рада	281
Прилог 4 –Изјава о коришћењу	282

У кратком уводном делу (стр. 1 – 5) формулисан је истраживачки проблем и представљен је значај и оправданост истраживања. Теоријска и истраживачка грађа структурисане су у четири поглавља. Након закључка, дат је попис коришћене литературе и извора, као и прилози, којима се олакшава праћење рада.

У другом поглављу (стр. 5 – 15) представљен је теоријско-методолошки овир истраживања. Најпре су кроз теоријски оквир описана основна теоријска полазишта и дефинисани основни концепти у раду, након чега су образложене истраживачке методе, дефинисани предмет и циљеви истраживања и формулисана истраживачка питања и хипотезе.

Треће поглавље (стр. 15 – 70) разматра првог анализираног актера – државу, и њену улогу у заштити права интернет корисника и уопштено управљању интернетом. У овом поглављу описани су механизми регулације интернет простора, анализирана је улога државе у глобализованом информационо-комуникационом систему, као и њена улога у заштити права интернет корисника. Истраживачки део у поглављу односи се на анализу

регулаторног оквира Републике Србије у делу који се тиче слободе изражавања и права на приватност на интернету. Задатак овог поглавља био је тестирање прве хипотезе. Сходно томе у завршном делу изведени су и закључци проистекли из анализе.

У четвртом поглављу (стр. 75 – 134) анализирана је улога приватних актера – интернет интермедијатора у заштити права на слободно изражавање и приватност интернет корисника. Задатак овог поглавља био је тестирање друге хипотезе. У првом делу поглавља описана је улога интермедијатора у информационо-комуникационом систему и механизми саморегулације. Истраживачки део поглавља односи се на анализу Гугла и Фејсбука када је реч о заштити права њихових корисника. Након спроведене анализе, у завршном делу изведени су закључци, којима је потврђена хипотеза тестирана у овом делу рада.

Пето поглавље (стр. 134 – 186) има за циљ да анализира индивидуалну одговорност интернет корисника, при коришћењу интернет услуга, као и њихов став о улози државе и приватних актера у заштити њихових права. У теоријском делу поглавља дат је преглед претходних истраживања; затим су образложене методе које су коришћене при анализи ставова интернет корисника, док се у другом делу поглавља даје приказ резултата добијених анкетавањем интернет корисника. Циљ овог поглавља је тестирање три опште и шест посебних хипотеза, па је сходно томе у завршници дат преглед најзначајних налаза.

Шесто поглавље (стр. 186 – 231) односи се на компаративну перспективу, односно пореде се различите националне политике управљања интернетом: Сједињене Америчке Државе, Немачка, Француска и Русија. Након анализе сваке од наведених земаља, понуђена је класификација модела државног управљања интернет простором. На крају, на основу свих претходних анализа понуђен је и модел управљања интернетом, као и његове варијације.

У седмом, закључном, поглављу (стр. 231 – 239) изложени су сви најзначајнији налази, који су добијени истраживањем и који сумирају допринос докторске дисертације.

Списак коришћене литературе је од 239. до 271. стране, а прилози су дати од 271. до 283. стране.

V

Остварени резултати и научни допринос

У домаћој литератури нема свеобухватних истраживања која за предмет имају анализу улоге државе и интернет интермедијатора у глобализованом информационо-комуникационом окружењу. Значај регулаторних и саморегулаторних механизма за заштиту права интернет корисника нису чест предмет стручних и научних радова у Србији. Такође, у академској литератури недостају испитивања одговорности

интернет корисника при коришћењу интернет услуга као и истраживања ставова интернет корисника, који су кључни индикатори за процењивање статуса демократског поретка и унапређивање остваривање основних људских права у комуникацији путем интернета.

Докторска дисертација *Улога државе и интернет интермедијатора у заштити права интернет корисника* остварује научни допринос, пре свега, допуном домаће научне литературе о одговорности интермедијатора као и ставовима интернет корисника о статусу њихових права на интернету. Комплексно истраживање у овој дисертацији, спроведено на четири нивоа, даје целовит увид у начин управљања интернет простором и обухвата перспективе и активности најзначајнијих актера. На основу свих елемената анализе и прикупљених података, дисертација пружа посебан научни допринос, кроз класификацију модела државног управљања интернетом, на основу које је апстрахован и предлог новог модела управљања интернетом, који треба да допринесе бољем остваривању права корисника у комуникацији путем интернета и повећању одговорности интернет интермедијатора у пружању услуга.

VI

Закључак

Комисија констатује да кандидаткиња Марта С. Митровић испуњава све суштинске и формалне услове за јавну одбрану докторске дисертације.

Комисија оцењује да је докторска дисертација оригинално и самостално научно дело које на теоријски утемељен начин доприноси разумевању, у домаћој академској литератури мало проучаваних одговорности интернет интермедијатора и ставова интернет корисника о остваривању основних људских права у комуникацији путем интернета. Избором веома релеватне теме, свеобухватним, слојевитим истраживањем које је обухватило релевантне актере, документа, и истраживање ставова, Марта Митровић је допринела академским областима комуникологије и медијских студија, посебно усмерених на сагледавање информационо-комуникационих и медијских система.

Кандидаткиња је значајно допринела упоредној перспективи на медијске системе и њихов потенцијал да осигурају високе степене остваривања права на слободно изражавање мишљења и права на приватност корисника у савременом медијском окружењу. У том смислу, докторска дисертација пружа важан увид у могуће претње али и потенцијале за одржавање и унапређење демократског поретка. Вршећи класификацију постојећих модела и нудећи нов модел управљања интернетом, кандидаткиња даје препоруке за унапређење стања и боље уређење односа у интернет простору. Посматрано у целини, дисертација показује да Марта Митровић одлично влада савременом литературом, да поседује капацитет за истраживања као и за апстраховање релевантних модела, што је препоручује за даљу академску каријеру.

Комисија са задовољством предлаже Наставно-научном већу Факултета политичких наука да прихвати докторску дисертацију *Улога државе и интернет интермедијатора у заштити права интернет корисника* Марте С. Митровић, као подобну за јавну одбрану и упути такав предлог надлежном телу Универзитета у Београду на даљу процедуру.

Комисија:

Доц. др Ана Милојевић,
Факултет политичких наука Универзитета у Београду

Проф. др Сњежана Миливојевић,
Факултет политичких наука Универзитета у Београду

Доц. др Јелена Клеут,
Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду

Београд, 12. 01. 2020.